

Huhu malu'i 'a ho'o tama' ke malu'i ai 'a ho'o fānau pea mo ho fāmili'

Ngaahi fakatamaki angamaheni 'e ala hoko

'Oku fa'a hoko ha ngaahi fakatamaki iiki hili ha huhu malu'i pea 'oku fa'a a'u pē eni 'o 'aho 'e ua. Ko e ngaahi fakatamaki angamaheni' ko e:

- langa, pupula pea mo kula 'a e feitu'u na'e fakahoko ai 'a hono huhu'
- mofi ma'ama'a pē
- 'ikai ke manonga pea lahi 'a 'ene loto-mamahī'.

Ko e ngaahi me'a 'eni ke fai

- Fakainu ke toe lahi ange.
- 'Oku fa'a fale'i atu 'e ho'o toketaa' pe neesi' ke 'oange ha faito'o paracetamol kimu'a 'i he huhu malu'i' ke tokoni ki hono fakasi'isi'i 'o e langa'.

Ko ha ngaahi fakatamaki lalahi ange 'oku tātaaitaha pē 'a 'ene hoko'.

'Oku fiema'u ke talitali 'a e fānau' 'i he kiliniki' pe he 'ofisi 'o e toketaa' 'i ha miniti 'e uofulu (20) hili hano huhu malu'i kinautolu. Ko e 'uhinga eni', ke fakapapau'i ha lava ke fai hano faito'o fakavavevave 'o ho'o tama' kapau 'e uesia kovi ia 'e he faito'o, 'a ia 'oku 'iloa ko e anaphylaxis. Ko e anaphylaxis, 'oku tātaaitaha pē 'a 'ene hoko' pea 'oku' ne fakatupu ha ninimo, faingatā'ia 'a e mānava' pea 'asi mo ha fele 'i he kilī'. Ko e ngaahi faito'o 'oku 'oatu 'e he toketaa' pe neesi' ke faito'o'aki ho'o tama' mei' he fakatamaki' ni, 'oku ngāue vave pea malu mo hao foki.

Kapau 'oku 'i ai ha hoha'a ki ho'o fānau' hili ha huhu malu'i, fetu'utaki ki ho'o toketaa'.

Tohi fakamo'oni kuo 'osi fai 'a honau huhu malu'i

- 'E 'eke atu ke 'omi 'a e setifikeiti huhu malu'i 'a ho'o tama' 'i he taimi 'oku' ne kamata ai 'i ha akoteu, kōhanga reo pe 'apiako lautohi.
- 'Oku 'ikai ke fakamālohi'i ke huhu malu'i ho'o tama' - ko e fili pē eni ia 'a'au.
- Ko e setifikeiti huhu malu'i' 'oku hā atu ai 'a e ngaahi huhu malu'i kuo 'oatu ki ho'o tama' pea mo e taimi ne fakahoko ai 'a e huhu malu'i' ni.
- Kole ki ho'o toketaa' pe neesi' ke 'oatu kiate koe 'a e setifikeiti huhu malu'i 'a ho'o tama'.

Ko e Lēkooti Fakafonua ki he Huhu Malu'i (National Immunisation Register – NIR)

- 'Oku tauhi ha lēsisita fakakomipiuta 'o e ngaahi lēkooti 'o hono huhu malu'i 'a ho'o fānau' ke lava 'o tokoni'i koe pea mo e toketā 'oku ne tokanga'i 'a ho fāmili' ke nau 'ilo ai 'a e ngaahi huhu malu'i kuo 'osi fai' pea mo fakakakato ha ngaahi huhu kuo te'eki ai ke fai'. ('Oku 'i ai foki pea mo ha lau'itohi 'oku fakakiiki atu ai 'a e ngaahi me'a ni ke toe mahino ange.)
- 'E fakahā 'e he Lēkooti Fakafonua ki he Huhu Malu'i (NIR) ki ho'o toketā ke ne fakamanatu atu 'a e ngaahi huhu malu'i kuo 'osi totonu ke fai ma'a ho'o fānau.
- 'E lava ke to'o 'a ho hingoa mei he Lēkooti Fakafonua ki he Huhu Malu'i (NIR) ka kuopau ke ke fakafonu mo fakamo'oni ha foomu pehe'.

'E lava ke ke toe ma'u foki ha ngaahi fakamatata 'oku kakato ange' fekau'aki mo e huhu malu'i'

- Talanoa mo 'eke ki ho'o toketaa', neesi', neesi' mei' he Plunket pe ha taha 'oku' ne 'oatu ha ngaahi tokoni fakafaito'o.
- 'Ota 'a e tohi ta'etotongi ko e *Childhood Immunisation: More Information for Parents* (pe Huhu Malu'i 'o e Longa'i Fānau': Ngaahi Fakamatata Lahi Ange ma'a' e Mātu'a') (code 1323) pe Lēkooti Fakafonua ki he Huhu Malu'i' (NIR) (code 1501) mei' he 'initaneti' 'i he uepisaiti www.health.govt.nz pe ma'u atu mei ho'o ma'u'anga tokoni fakafaito'o'.
- Vakai ki he tohinoa 'a ho'o tama' pe ko e *Well Child/Tamariki Ora Health Book*.
- Potungāue Mo'ui' (Ministry of Health): www.moh.govt.nz
- Immunisation Advisory Centre (IMAC): uepisaiti www.immune.org.nz pe ko e fika telefoni ta'etotongi ko e 0800 466 863.

New Zealand Government

Revised May 2008. Reprinted June 2008. Tongan. Code HE1533

Huhu malu'i 'a ho'o fānau'

Huhu malu'i 'a ho'o tama' ke malu'i ai 'a ho'o fānau pea mo ho fāmilī'

- 'Oku lava 'e he huhu malu'i' ke ne malu'i 'a ho'o tama' 'i he toenga 'o 'ene mo'ui' mei' he **ngaahi mahaki fakatu'utāmaki** kehekehe.
- Ko e ngaahi faito'o 'i he Taimi-Tēpile Fakafonua 'o e Huhu Malu'i' 'oku **pau** pea 'e **ola** foki.

Ko e huhu malu'i 'o e fanau' 'oku 'ikai foki ke totongi.

- 'E fai 'e he toketā pe ko e neesi 'a e ngaahi huhu malu'i 'o e fanau'.
- Ko e ngaahi huhu malu'i' 'e kamata ia 'i he taimi kuo uike ai 'e ono (6) 'a ho'o tama'.
- Ko e ngaahi huhu' ni 'e fai ia he va'e' pe ko e uma' pea 'e a'u foki ki he fo'i huhu 'e 2 pe 3 'e fai he taimi kotoa pē 'e fai ai 'a e huhu 'o e fānau.

Ki he malu'i lelei taha ma'a kinautolu', kuo pau ke fakakakato 'a e kotoa 'o e ngaahi huhu malu'i 'o ho'o tama' 'i he vaha'a taimi 'oku fokotu'u atu'.

- Ko hono kotoa 'o e ngaahi huhu malu'i 'o ho'o tama' pe fānau' 'e tohi'i pe hiki kotoa 'eni' 'i he 'enau tohinoa taautaha 'a ia ko e *Well Child/Tamariki Ora Health Book* mo e Lēkooti Fakafonua ki he Huhu Malu'i (National Immunisation Register – NIR).
- 'E lava foki ke fakahā atu 'e he toketā' pe neesi' 'a hono kotoa 'o e ngaahi huhu malu'i kuo 'osi fai ki ho'o tama' pe fānau'.

'Oku pou pou'i foki 'e he Potungāue Mo'ui' (Ministry of Health) 'a hono fai 'o e huhu malu'i 'o e fānau' ka **'oku tuku atu kiate koe** ke ke tau'atāina pe 'oku' ke loto ke huhu malu'i 'a ho'o tama' pe 'ikai.

Ko e ngaahi faito'o 'oku ngāue'aki 'i he huhu malu'i'

Ko e fatongia 'o e faito'o ko ia 'oku ngāue'aki 'i he huhu malu'i' ko 'ene ueue'i 'a e sino' 'o ho'o tama' ke ne fakatupu 'a e ngaahi siemu fakamo'ui 'i hono sino' ke ne lava 'o ta'ofi ha'ane pihia 'i he ngaahi mahaki' ni. Ko e ngaahi siemu fakamo'ui' ni 'oku nau malu'i 'e kinautolu 'a ho'o tama' mei' he mahaki' pea 'oku makatu'unga ai 'a hono ui 'o e founga faito'o ko'eni ko e huhu malu'i (immunisation).

Kuo pau ke lipooti 'e he toketā 'o ka ne 'ilo 'oku puke lahi ha taha hili 'a hono huhu malu'i' pea 'e makatu'unga ai 'a hono vakai' mo tauhi 'a e tokotaha 'oku hoko ki ai ha me'a pehe' koe'uhi ke 'oua na'a maumau ai 'a e ngaahi ngāue felāve'i mo e huhu malu'i'.

Taimi-tēpile Fakafonua 'o e Huhu Malu'i**

Ta'u motu'a	Ngaahi mahaki 'oku' ne kāpu'i' pea mo e ngaahi faito'o
Uike ono (6)	Ngalo'afu (diphtheria)/kona hamu (tetanus)/taelōloa (whooping cough)/poliō (polio)/mahaki 'ate pupula' pe ko e hepataitisi B (hepatitis B)/ <i>Haemophilus influenzae</i> type b Huhu malu'i 'e 1 (INFANRIX®-hexa) Pneumococcal Huhu malu'i 'e 1 (Prevenar®)
Mahina tolu (3)	Ngalo'afu (diphtheria)/kona hamu (tetanus)/taelōloa (whooping cough)/poliō (polio)/mahaki 'ate pupula' pe ko e hepataitisi B (hepatitis B)/ <i>Haemophilus influenzae</i> type b Huhu malu'i 'e 1 (INFANRIX®-hexa) Pneumococcal Huhu malu'i 'e 1 (Prevenar®)
Mahina nima (5)	Ngalo'afu (diphtheria)/kona hamu (tetanus)/taelōloa (whooping cough)/poliō (polio)/mahaki 'ate pupula' pe ko e hepataitisi B (hepatitis B)/ <i>Haemophilus influenzae</i> type b Huhu malu'i 'e 1 (INFANRIX®-hexa) Pneumococcal Huhu malu'i 'e 1 (Prevenar®)
Mahina hongofulu mā nima (15)	<i>Haemophilus influenzae</i> type b Huhu malu'i 'e 1 (Hiberix™) Mīsele (measles)/Mō (mumps)/Lūpela pe ko e mīsele siamane' (rubella) Huhu malu'i 'e 1 (M-M-R® II) Pneumococcal Huhu malu'i 'e 1 (Prevenar®)
Ta'u fā (4)	Ngalo'afu (diphtheria)/kona hamu (tetanus)/taelōloa (whooping cough)/poliō (polio) Huhu malu'i 'e 1 (INFANRIX™-IPV) Mīsele (measles)/Mō (mumps)/Lūpela pe ko e mīsele siamane' (rubella) Huhu malu'i 'e 1 (M-M-R® II)
Ta'u hongofulu mā taha (11)	Ngalo'afu (diphtheria)/kona hamu (tetanus)/taelōloa (whooping cough) Huhu malu'i 'e 1 (BOOSTRIX™)
Ta'u hongofulu mā ua (12)	Human papillomavirus** Tu'o tolu (3) 'i he vaha'a taimi ko e māhina 'e ono (6) (GARDASIL™)

*mei Sune 2008 **mei' he 2009

Ko e huhu malu'i 'e lava ai ke malu'i 'a ho'o tama' mei' he ngaahi mahaki ko 'eni'

Ngalo'afu (diphtheria) 'a ia 'oku' ne uesia 'a e fo'i monga' 'o faingata'a pe mamahi he taimi mānava' pea mo e folo' foki. 'Oku lava foki ke ne toe uesia 'a e ngaahi neave', ngaahi uoua' pea mo e mafu' foki.

Haemophilus influenzae type b ko e siemu 'a ia 'oku' ne fakatupu 'a e mofi 'uto ('o ne uesia 'a e kili aata (membrane) 'oku' ne kofukofu 'a e 'uto'). 'E lava ke hū ai 'a e siemu' pea mo fufula ai foki 'a e fo'i monga' 'o lava ke ne tāpuni 'a e halanga mānava'. 'Oku' ne fakatupu foki 'a e niuomōnia', langa mo e ngaahi hokotanga hui' pea' ne uesia foki mo e kili'.

Ko e **mahaki 'ate pupula'** pe ko e hepataitisi B (hepatitis B) 'a ia 'oku' ne maumau'i 'a e 'ate'. Ko e ngaahi faka'ilonga 'o e mahaki' ni ko e ninimo mo e tokotokakovi, tāvaivaia, pea mo e fakaengeenga.

Ko e **human papillomavirus (HPV)** 'e lava ke ne fakatupu 'a e kanisā 'o e taungafanau'. Ko ha mahaki eni 'oku lava ke pipihi 'i ha mohe 'a ha tangata mo ha fefine.

Mīsele (measles) 'a ia 'oku' ne fakatupu 'a e petepete 'o e kili', hafu 'a e ihu', tale pea mo langa mo hafu mo e kano'imata'. Lava ke hoko atu 'o niuomōnia, hangatāmaki he telinga' pea mo e maumau ki he 'uto'.

Ko e **mō (mumps)** 'a ia 'oku' fufula ai 'a e kia' mo e mata', mofi pea langa mo e 'ulu'. 'E lava foki ke pupula ai mo e 'uto' pea tuli mo e telinga'.

Ko e **mahaki pneumococcal** 'oku' ne fakatupu 'a e mofi 'uto' (meningitis) pea mo e septicaemia (pe kona 'a e toto'). 'E ala lava foki ke ne fakatupu 'a e niuomōnia' pea mo e mahaki'ia 'o e halanga mānava' (sinus) mo e telinga'.

Poliō (poliomyelitis) 'a ia 'e lava ai ke mamatea 'a e sino' pea uesia foki mo e ngaahi uoua 'oku' ne pule'i 'a e mānava'.

Lūpela pe ko e mīsele siamane' (rubella) 'a ia ko e fele mo e petepete 'a e kili' pea felāngaaki 'a e hokotanga hui'. 'Oku fakatu'utāmaki foki kapau 'e puke' 'i he mahaki' ni ha tokotaha 'oku feitama 'o tautefito kapau 'e puke he lūpela he kamata'anga 'o 'ene feitama' he 'e lava ai ke hoko 'a e ngaahi maumau ko 'eni' ki he 'ene pēpee' – tuli, kui, maumau 'a hono mafu' pea mo e 'uto' foki.

Kona hamu (tetanus) 'a ia 'e lava 'o hū ki he sino' 'i ha lavea pe mamulu. 'Oku hoko heni ha fakafekema mo tetetete 'a e ngaahi uoua' mo e kanomate 'o e sino' pea lava ke uesia ai mo e ngaahi uoua 'oku fai 'aki 'a e mānava'.

Taelōloa pe ko e **whooping cough (pertussis)** 'a ia 'oku' maumau ai 'a e ngaahi halanga mānava'. Ko kinautolu 'oku puke he mahaki' ni 'e lava ke nau lua, pea faingata'a ke fakatau 'a e mānava lolotonga 'a e tae'. Ko e taelōloa' (pertussis) 'e ala hoko atu ai ki he niuomōnia, hamu, fakapo'uli (coma), mo e pupula pea mo maumau 'a e 'uto'.

'Oku 'i ai foki ha fānau iiki 'e ni'hi 'e ala 'oatu kiate kinautolu ha ngaahi huhu malu'i kehe. Kātaki 'o fai ha femahino'aki ki he me'a' ni pea mo e tokotaha 'oku' ne tokanga'i 'a e mo'ui lelei 'a ho'o fānau iiki (Lead Maternity Carer).

- 'E huhu malu'i 'aki 'a e faito'o hepatitis B pea mo e HBIg (hepatitis B immunoglobulin) ha fānau 'a e ngaahi fa'e 'e lava ke nau tufaki atu 'a e mahaki hepataitisi B.
- 'E huhu malu'i 'aki 'a e faito'o BCG (bacillus Calmette-Guérin) 'a e fānau 'e ala ma'u 'e he mahaki TB.